

I UVODNO RAZMATRANJE I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1. Formulisanje predmeta istraživanja

Odabiranjem teme već je načelno dorađen i utvrđen predmet rada i formulisan problem istraživanja.¹ Prvi korak pri odabiru teme i predmeta istraživanja je bio odabir naučnog područja društvene nauke – oblast obrazovanja (menadžment u obrazovanju), a zatim sam izvršila izbor i formulisanje teme u tom okviru. Predmet i tema ovoga rada su pravci i dometi reforme sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj.

Polazna osnova za odabir ove oblasti je globalni interes za naučno teorijsku oblast obrazovanja, a posebno visokog. U okviru tako široke oblasti interesovanja, trebalo je utvrditi tačan, logičan i prihvatljiv naziv teme, pri čemu sam se držala već poznatih metodoloških pravila prema kojima tema mora biti vezana za jedan zaokružen domen. To znači da tema ne smije biti preuska, niti preširoka, tj. da se ne radi o jednom uskom problemu ili suprotno o preširokom kompleksu problema. Formulisanje problema istraživanja i konačno formulisanje naziva teme trajalo je nešto duži period. Takvim razmišljanjem i metodom rada došla sam do optimalnog naziva teme pod naslovom „Pravci i dometi reforme sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“.

Tako utvrđeni predmet istraživanja podrazumijeva obradu obrazovnog sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, počev od razvoja tradicionalnog visokog obrazovanja i samih početaka u svijetu, Evropi i Bosni i Hercegovini, preko univerziteta i nove društvene stvarnosti, promjena u društvu dvadesetog vijeka, globalizma i njegovog uticaja na obrazovanje, tehničko-tehnološke revolucije i univerziteta i nauke kao energije i, na kraju, pravaca reforme visokog obrazovanja kroz Bolonjski proces i svih principa i ciljeva Bolonjskog procesa i u vezi s tim pedagoških reformi visokog obrazovanja.

Visoko obrazovanje predstavlja tradicionalno krutu strukturu pa čak i dogmatsko područje koje vrlo sporo prihvata i prelazi u promjene. Ipak splet društvenih okolnosti

¹ Dr Radomir Lukić: Metodologija prava, Sabrana dela, Beograd, 1995. str. 29. dr Midhat Šamić: Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1972. str. 23.

uticalo je na to da se i visoko obrazovanje uputi u promjene i prihvati izazov brzih promjena i tranzicije u okviru globalizacije i opšteg ujednačavanja.

Moj interes i radoznalost u ovoj oblasti postiže činjenica što se na jednoj strani brzo razvija nauka i aktiviraju nova saznanja, a na drugoj strani praktična primjena tih znanja se teško provodi i nedovoljno koristi i primjenjuje. Mnogi su skloni da taj manjak invetivnosti i sposobnosti praktične primjene pripišu neadekvatnom i tromom visokom obrazovanju. Taj proces i talas promjena u visokom obrazovanju snažan je moj motiv za dalje istraživanje visokog obrazovanja.

2. Ciljevi istraživanja

Cilj svakog istraživanja pa i ovoga u oblasti visokog obrazovanja je produbljanje suštine predmeta istraživanja i po mogućnosti rješavanja toga problema. To znači da je cilj nešto postići, doći do novog saznanja o pitanju koje je predmet istraživanja, tj. doći do saznanja pojava, svojstava, suštine problema i prakse u cjelini. I moja tema istraživanja brižljivo je odabrana i koja već implicira ciljeve istraživanja kao sastavni dio naučne zamisli kojom se odgovara zašto i zbog čega se nešto ili neka pojava istražuje. Obrada teme „Pravci i dometi reforme sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini“ ima za zadaću da ostvari naučni i praktični cilj. Oba cilja će se postići:

1. analizom razvoja visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, utvrđivanjem kvaliteta i kvantiteta visokog obrazovanja;
2. analizom i sagledavanjem mjesta i uloge visokog obrazovanja i kvaliteta institucija – fakulteta i univerziteta;
3. analizom i utvrđivanjem efikasnosti studija kod nas i u okruženju i
4. analizom stanja kako Bolonjske principe i standarde brže implementirati u naš obrazovni sistem..

Opšti i operacioni (naučni i praktični) ciljevi ovog rada su saznanje u kojoj mjeri se efikasno ostvaruje razvoj i reforma visokog obrazovanja uključujući sve elemente Bolonjskog procesa.

3. Utvrđivanje hipoteze

Hipoteza je bitan dio – element i okosnica naučne zamisli i saznanja svakog istraživanja. Nakon utvrđivanja predmeta, problema i ciljeva istraživanja utvrđuje se hipoteza kao logičan i nužan slijed misaonih radnji i postupaka u projektu istraživanja. Hipoteza je u osnovi ideja za koju vjerujemo da će dovesti do rješenja problema. Znači, hipoteza je određena pretpostavka i još neprovjereni sud za koji pretpostavljamo da je istinit. Pomoću toga suda možemo tumačiti i objašnjavati niz određenih činjenica. Hipoteza se najčešće definiše kao misaona pretpostavka u obliku pojmova i stavova o mogućim činjenicama budućeg saznanja o još neotkrivenim svojstvima, odnosima, uslovima nastanka promjena ili razvoja.²

Visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini je organizovano po modelu univerziteta i visokih škola i veoma je razgranato. Suviše je dislocirano izvan većih centara što stvara mogućnost lošijeg kvaliteta nastave i izvođenja kompletnog programa. S druge strane u strukturi svojinske pripadnosti univerziteti i visoke škole su javni i privatni.

Visoko obrazovanje se kvantitativno povećava dok kvalitet opada. Da bi se zaustavio trend stagnacije razvoja visokog obrazovanja, prilazi se korjenitoj reformi uzimajući kao uzor Bolonjski proces i pravila studija organizovanja po tom procesu. Bosna i Hercegovina i Republika Srpska su na samom početku toga procesa, mada se Bolonjski proces treba završiti do 2010, od kada bi visoko obrazovanje trebalo ući u novu fazu, a to je evropski prostor visokog obrazovanja, što i jeste jedan od ciljeva Bolonjskog procesa. Prvi koraci su napravljeni donošenjem Zakona o visokom obrazovanju Republike Srpske³ i Zakona o izmjenama i dopunama zakona o visokom obrazovanju Republike Srpske⁴ i Okvirnog zakona o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine⁵. Međutim, Kantoni u Federaciji Bosne i Hercegovine, na nivou kojih se nalazi nadležnost visokog obrazovanja u Federaciji, su veoma spori u usaglašavanju njihovih zakona sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine.

² Dr Milorad Zakić: Metodologija naučno istraživačkog rada, Banja Luka, 2000.g. str. 54.

³ Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske, „Službeni glasnik RS“, broj 85/2006

⁴ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 30/07

⁵ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj 59/07

Bolonjski koncept će dovesti visoko obrazovanje na evropski nivo ukoliko se reforma visokog obrazovanja shvati kao državni-nacionalni projekt, obezbijede se sredstva i bolje edukuju kadrovi.

Hipoteza ima svoj značaj i svoju funkciju u svakom konkretnom pitanju istraživanja. Ona treba da usmjeri naše istraživanje pravilnosti među činjenicama. Imajući u vidu značaj hipoteze, probleme njenog definisanja i njenu funkciju, došla sam do formulisanja hipoteze za moje istraživanje, koja bi mogla da glasi:

- Visoko obrazovanje ima funkciju da osposobi visokokvalifikovane kadrove koji će uspješno da prate i primjenjuju savremena naučna i stručna dostignuća, ali i da sami daju svoj doprinos naučnoj i stručnoj riznici znanja, tehnike i tehnologije.
- Bolonjska deklaracija je jedna od posljedica globalizacije. Stiče se utisak da će Bolonjska deklaracija razriješiti sve probleme visokog obrazovanja u našoj zemlji. Međutim, nedostaju sveobuhvatnije analize dosadašnjih reformi obrazovanja, kako bolonjski model ne bi doživio sudbinu nekih prethodnih reformi.
- Problem sa Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine je u tome što država nema niti nadležnosti, niti mehanizme za njegovo sprovođenje, a rezultat toga je sporost reformi. U oblasti visokog obrazovanja polako se počinje uvoditi red, mada veoma sporo. Proces provođenja reformi visokog obrazovanja je još uvijek pod jakim političkim pritiskom. Sve to rezultira da Bosna i Hercegovina ima sve više visokoškolskih ustanova, a sve manje naučnih radnika. Stiče se dojam da kod nas još uvijek nije izgrađena svijest u kom pravcu treba da se kreće reforma visokog obrazovanja i šta ona treba da donese.
- Nauka je ključni faktor razvoja društva. Ona predstavlja energiju koja pokreće sveopšti razvoj. Visokoškolske ustanove su uvijek bile mjesto gdje se razvija nauka i zato visokoškolske ustanove u društvu moraju zauzimati mjesto koje im pripada. Univerzitetima u našoj državi treba vratiti dostojanstvo. U oblasti nauke najaktuelniji problemi su nedovoljna podrška vlasti i ministarstava obrazovanja i nauke, nedovoljna sredstva na nivou države, nedovoljno izdvajanje sredstava za razvoj nauke, jer bez nauke i ulaganja u nauku nema napretka ni na jednom nivou.
- Obrazovanjem se podstiču nova znanja koja uslovljavaju nove tehnologije i tehnološki razvoj. Nove tehnologije zahtijevaju stalne promjene potrebnog znanja

za njihovu primjenu, tako da direktno utiče na proces učenja i sticanja znanja. Osim toga, nove tehnologije se koriste za unapređenje obrazovnih aktivnosti, tako da možemo reći da je obrazovanje i razvoj nove tehnologije dvosmjerni proces koji direktno utiče jedno na drugo.

4. Metode istraživanja

Nema praktičnog ni teorijski uspješnog rada bez dobre organizacije rada, odnosno bez pažljivo odabranih postupaka, tj. bez dobro odabranih metoda. Jer, metoda je putokaz i način rada i sastoji se od niza postupaka i radnji kojima se dolazi do određenog rješenja. Bez dobro odabranih i adekvatnih metoda teško je doći do zadanog cilja u svim oblicima čovjekovog mišljenja i djelovanja. Značaj metode u nauci postavili su i znali naučnici još iz Antičkog doba, a potvrdili su njihovu valjanost, važnost i značaj brojni kasniji moderni i savremeni naučnici i istraživači.

Moj izbor metoda usklađen je sa predmetom istraživanja – pravci i dometi reforme sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Korištene su slijedeće metode: dijalektička, analiza sadržaja, deduktivna, induktivna, istorijska, komparativna i statistička metoda.

- Najstarija je dijalektička metoda i korištena je u ovom radu kao generalna, kao opšta osnova. Upravo ovom metodom polazi se od teze, zatim analize i konačno se dođe do sinteze i rezultata.
- Metoda analize sadržaja je usko povezana sa metodom sinteze. „Analiza sadržaja se razvila kao način sređivanja kvantitativnih podataka po najrazličitijim vrstama društvenog opštenja koje se u nauci obično naziva društvenom komunikacijom. Tu se javljaju kvalitativne analize pisanih i usmenih komunikacija“.⁶
- Deduktivna metoda je ona koja se često koristi u istraživanjima putem koje se zaključuje na osnovu rasčlanjivanja cjeline na više elemenata.
- U primjeni induktivne metode polazila sam od niza konkretnih – pojedinačnih činjenica i tako došla do odgovarajućeg zaključka.

⁶ Dr Novak Milošević i Saša Milojević: Osnovi metodologije bezbednosnih nauka, Beograd, 2001.g. str. 165.

- Istorijska metoda je u ovom radu značajno korištena, s obzirom da su proučeni i opisani neki minuli sistemi obrazovanja.
- Komparativna metoda je neizbježna prilikom izrade ovog rada, jer bez upoređivanja obrazovnih sistema i njihovih razlika u vremenskom intervalu i sadržini ne bi došli do adekvatnih rezultata.
- Statistička metoda je korištena prilikom analize kvantitativnih podataka.

Navedene metode su kombinovano korištene, tako da je vrlo teško odrediti koja je metoda više doprinijela uspješnosti završetka ovoga rada.

5. Izvor saznanja istraživanja

Prilikom izrade ovog rada korišteni su brojni izvori u skladu sa samom temom. Osnovni izvori su mi bili takozvani primarni izvori, koji se nalaze u raznim dokumentima i obrazovnim ustanovama, a u koje spadaju izvori iz prve ruke ili neposredni izvori. Primarni izvori donose novu građu, iz prve ruke, koji u naučni rad donose izvjesnu novinu i svježinu i daju mu originalnost.⁷ Drugu grupu izvora čine sekundarni izvori, u koju spadaju naučna i stručna literatura, knjige, časopisi, zbornici, publikacije i drugo. Sekundarnim izvorima pripadaju razni napisi (knjige, članci, studije i sl.) rađeni na osnovu primarnih izvora, jednom riječju ono što se naziva *literaturom o predmetu*.⁸ Treća grupa izvora su tercijalni izvori, ili izvori iz treće ruke. To su obično napisi rađeni na osnovu sekundarnih izvora, literature o predmetu, kao što su, na primjer, neki popularni članci, udžbenici i slično.⁹ I na kraju, poslednju grupu čine razni zakoni, podzakonski akti, statuti, poslovnici i drugi dokumenti, kom prilikom sam izvore pronalazila na Internetu.

6. Područje istraživanja

Područje i okvir istraživanja predstavlja bitne granice do kojih će se kretati istraživanje. Sa stanovišta naučnog područja istraživanje će se kretati u okviru obrazovne

⁷ Dr Midhat Šamić: Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1968. str. 33.

⁸ Dr Midhat Šamić: Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1968. str. 33.

⁹ Dr Midhat Šamić: Kako nastaje naučno djelo, Sarajevo, 1968. str. 33.

i pedagoške teorije i prakse, a sa uže stručnog stanovišta istraživanje će obuhvatiti početke razvoja visokog obrazovanja u svijetu, u Evropi i Bosni i Hercegovini, zatim visoko obrazovanje kao društvenu stvarnost, tehničko tehnološku revoluciju u području obrazovanja, savremenu obrazovnu tehnologiju, globalizam i njegov uticaj na obrazovanje, reformu obrazovanja kroz Bolonjski proces, krizu u visokom obrazovanju, izlazak iz krize kroz obrazovanje i nauku, pravnu i ekonomsku osnovu visokog obrazovanja u Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini, kao i tendenciju razvoja privatnih univerziteta u svijetu, na Balkanu i Republici Srpskoj i Bosni i Hercegovini. Postaviću pitanje koje se sve češće čuje u akademskim krugovima „Bolonjska deklaracija ili ne? Moje interesovanje u ovom radu će biti smisao i način ostvarivanja visokog obrazovanja, baviću se i unapređenjem kvaliteta u visokom obrazovanju. I na kraju moje interesovanje će biti usmjereno na pravce i domete reforme visokog obrazovanja u našoj državi, na učenje na daljinu i cjeloživotno učenje kao neminovnost obrazovnog sistema.